

Barcsa János (1871—1910)

Száztizenöt éve, 1871. december 8-án született Tetétlenen. Itt végezte el az elemi iskolát is, majd a debreceni református kollégium diákja lett. A jó tanulók közé számított, amit az is jelez, hogy nyolcadikos korában három pályamunkával is díjat nyert.

Szülei papnak szánták, ő azonban a történelemmel jegyezte el magát. 1892-ben be is iratkozott a pesti egyetem latin—történelem szakára. Tanulmányait 1895-ben egy időre félbeszakította, majd egyéves katonáskodás után visszatért az egyetemre, ahol tanári alapvizsgát tett. Ezt követően egy évig a berlini egyetem előadásait hallgatta. Hazatérése után 1898-ban tanári szakvizsgát tett. Maradhatott volna az egyetemen, de vidékre ment dolgozni.

A hajdúnánási ev. ref. gimnázium tanára lett. Az itt töltött négy év azonban nemcsak tanítással telt el: ekkoriban kezdi publikálni tanulmányait (ezek egy része a gimnázium évkönyveiben jelent meg), s itt írta a főművének tekinthető „Hajdú-Nánás Város és Hajdúk története” című monográfiáját.

Tanárként sem feledkezett meg diákkoráról, arról, hogy származása miatt milyen problémákkal, nehézségekkel kellett szembenéznie, ezért ösztöndíj-alapítványokat létesített.

Bármennyire jól érezte is magát Hajdúnánáson, mégis hamarosan megvált a gimnáziumtól, s megpályázta a nagyobb lehetőségeket biztosító debreceni kollégium tanítóképzőjében megüresedett állást. Rövidesen a debreceni egyházmegye iskoláinak felügyelője lett. Rengeteg megbízást vállalt: a Debreceni Tanári Kör jegyzője, a Gönczi Egyesület elnöke, a Magyar Református Tanítók Országos Egyesületének választmányi tagja, az egyesület lapjának munkatársa, a Csokonai Kör tagja volt.

1908-tól a Tiszántúli Református Egyházkerület levéltárnokaként dolgozott élete végéig.

1910. szeptember 15-én halt meg. „A Péterfia utcai temetőben hantolták el. Ma már sírja sincsen meg, eltűnt a temetővel együtt” — írja nem kevés keserűséggel dr. Dankó Imre a „Barcsa János emlékezete” című 1971-ben megjelent kiadvány szerkesztői előszavában.

Hogy mégsem feledkezett el róla az utókor, azt bizonyítja, hogy születésének századik évfordulóján a hajdúnánási gimnáziumban emlékoszlopot lepleztek le, s ekkor jelent meg a már említett „Barcsa János emlékezete” című tanulmánygyűjtemény is, mely a tudós tanár néhány érdekes írását teszi hozzáférhetővé.

Végezetül hadd idézzem dr. Dankó Imre néhány összegző szándékú megállapítását:

„Barcsa pozitivista volt és az adatok bűvöletében élt. Igyekezett minden, számára hozzáférhető adatot összegyűjteni és közre is adni... Történeti munkái többrétegűek. Helytörténet mellett sok az eszmetörténeti feldolgozás. Szívesen foglalkozott iradalomtörténettel, számottevőek iskola- és pedagógiatörténeti, nem különben egyháztörténeti munkái. (...) Számos cikkben, tanulmányban foglalkozott az oktatás-nevelés aktuális kérdéseivel és nem egyben szinte hihetetlenül tisztánlátónak, előremutatónak, kora viszonyaihoz mértén haladónak mutatkozott. Érdekes megemlíteni pl. azt, hogy eljutott az iskolák államosítása szükségességének felismeréséig és helyesléséig...”

Hogy mi volt valójában — tanár?, történész?, irodalomtörténész?, levéltáros? — nem is lényeges igazán. Hisz minden érdekelt, ami a múltunkkal kapcsolatos. Ahogy ő maga fogalmazta: azért, mert „... a múlt megismerésének fő célja az okulás és tetteinknek a múlt tanulságai alapján való helyes irányítása”.